

SOCIAL NETWORKS AND THEIR RISKS FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

Jaroslav Šigut¹

Abstract

The main topic of the article is the issue of social networks, dangers and threats that their users may encounter. The article is mainly focused on child users. The main threats and dangers that children may encounter on social networks are listed. The aim is to investigate the real situation and to find out personal experiences of children with this issue. The aim is also to draw conclusions from the findings and to suggest possible solutions to solve discovered dangers. The examination of the current situation was carried out in the form of a quantitative research. The data was collected in the form of a questionnaire, which was submitted to children at six schools in various localities of the Ostrava region, Karviná region and Opava region (village, city, regional city). This topic should be addressed not only to school facilities who already have implemented this issue into their education system, but especially to parents. They should be more concerned with the behavior of their children on social networks, try to make them more vigilant and be their role model in this. This research is only one of the pilot probes to map the severity of the problem in the Moravian-Silesian region.

Keywords

Social Network, Internet, Criminality, Cyberbullying, Sexting, Cybergrooming, Children

I. Úvod

Internet a s ním spojené virtuální digitální prostředí je fenoménem dnešní doby. Slovy „klasika“ s tím nemusíme souhlasit, můžeme protestovat, ale to je tak jediné, co proti tomu můžeme dělat. Internet se postupem doby stal úžasným komunikačním prostředkem, který prošel od úvodních textových zpráv, později doplňovaných obrázky a fotografiemi, až po sdílení filmových záběrů. Zcela nevídaný rozměr zaznamenal ve sdělování informací nejrůznějšího druhu, opět texty počínaje a videi konče. Nesmírný pokrok se odehrál i v oblasti využití k výuce, kde od média, které poskytuje uložené informace, přes ukládání podkladů k výuce, zadávání a zpracovávání testů došel až k on-line výuce. Tato forma distanční výuky našla zcela mimořádného uplatnění v dnešní složité době, která vzdělávací procesy ve školách velmi zkomplikovala. Mimo spoustu dalších podob využívání internetu a jeho služeb se objevilo prostředí, které usnadňuje sociální kontakty, bez nichž se většina z nás jen těžce obejde. Tímto prostředím se staly sociální sítě.

Sociální sítě vyvolávají poměrně velkou polemiku o jejich přínosech, ale i škodlivosti. Zastánci obou táborů mají zřejmě pravdu a je tedy potřeba se zamyslet, zda jejich obrovský rozmach vzniká z nedostatku (sociálních kontaktů, lásky, porozumění?), nebo naopak přebytku (např. času? i když tvrdíme opak). Pokud se zamyslíme nad tím, zda nám Internet a Sociální sítě nenahrazují běžnou komunikaci, jaká bude asi odpověď? Zřejmě „Ano“ a není to žádné překvapení. Děti si svůj život, bez těchto prostředků (s nimiž jsou seznamováni od útlého věku) vůbec nedovedou představit. Mladí lidé a děti nechápou existenci světa bez možnosti okamžité komunikace pomocí mailů, sociálních sítí a mobilních telefonů.

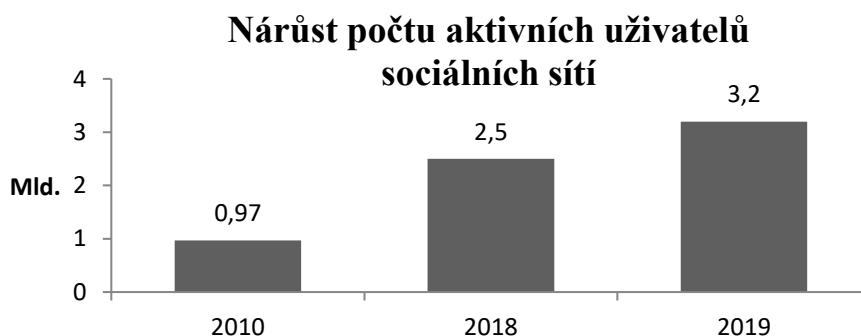
¹ PRIGO University, Vítězslava Nezvala 801/1, 736 01 Havířov, Czech Republic, E-mail: jaroslav.sigut@prigo.cz

II. Sociální sítě

Sociální sítě jsou v současné době nejrozšířenější částí internetových služeb. V jednoduchých formách se komunikace více osob stejných, nebo podobných zájmů objevovala samozřejmě od dob většího rozmachu Internetu. Tehdy se jednalo o vítané zpestření služeb, které se, díky zvýše rychlosti a vymanění se z potřeby používat analogové prostředí telefonních sítí, šířily rychle mezi firmami a do jednotlivých domácností a internetových kaváren. Skutečný boom však přišel až s rozšířením sítě Facebook. Na jeho vzrůstající oblíbenost reagovaly i další sítě, které již existovaly, nebo vznikaly nové. Dynamika jejich používání se neustále zvyšuje a rozšiřuje se počet uživatelů. Podle nejrůznějších publikovaných výzkumů veřejného mínění pouze 2 % lidí nedokáže uvést o jakou službu se jedná. Z uvedeného pak vyplývá, že sociální sítě lidi přitahují, což je nutí trávit tam značnou část volného času. Čím jsou tedy sociální sítě tak přitažlivé a proč se těší tak velké oblibě? Existují různé definice sociálních sítí, ale vyplývají z nich samozřejmě očekávaná komunikace mezi skupinou lidí, zasílání a sdílení informací, ale ukazuje se i velmi podstatný prvek kterým je vzájemné ovlivňování.

Velká část lidí sociální sítě na základě různých zpráv zatracuje, ale i ti je většinou, stejně jako miliony dalších navštěvují a používají. Hledáme tam své přátele, spolužáky, lidi, s kterými jsme ztratili kontakt, nebo jejichž dočasný, nebo trvalý pobyt je vzdálený, často i v zahraničí. Pro jiné toto prostředí znamená zábavu, nebo vyhledání nových kontaktů. Někteří se chtějí prezentovat a nejen existovat, ale být objeveni. Pod hlavičkou svého zvoleného Nicku (přezdívky) si pak zvolí svůj přístup a postoj k tématům v diskusi. Facebook a další sítě poskytují pro vytvoření jakéhokoli obrázku obrovské možnosti. Počet lidí používající mobilní sítě rok od roku stoupá, Graf 1 poskytuje o této situaci představu.

Graf 1 Nárůst počtu aktivních uživatelů sociálních sítí

Zdroj: Časopis Chip (2019), vlastní zpracování

Sociální sítě jsou i velmi dostupné a to doma, v zaměstnání, ve škole, nebo i ve veřejných prostorách a díky mobilním telefonům a datovým službám v podstatě kdekoli. Tím, že mobil obsahuje i kameru, si nemusíme jen psát, popř. volat, ale můžeme vytvářet a sdílet snímky a videa. Mladí lidé v dnešní době upřednostňují tyto prostředky, před klasickým posíláním textových zpráv a SMS. (Kohout, Karchňák, 2016)

Sociální sítě jsou různými autory děleny podle různých kritérií. Např. Sahan Ullagaddi (2014) rozděluje sociální sítě do tří skupin podle možností sdílení všedních událostí života, ale vzhledem k dynamickému rozvoji je možno najít i další skupiny:

1. Osobní sítě

Jde o nejstarší sociální sítě, které mohou sloužit zejména ke komunikaci, udržení kontaktu a sdílení důležitých momentů s přáteli, ale samozřejmostí je i vyjádření pocitů a názorů. Uživatel zde hraje hlavní roli. Tyto sítě jsou charakterizovány aktuálností a přítomností. Uživatelé sdílí

své zájmy, pocity a zajímavosti ze svého pohledu. Mezi osobní sítě patří např. Facebook, Snapchat. (Dobosiová, 2015)

2. Sítě zaměřené na sdílení obsahu

Tato kategorie sociálních sítí je kombinace osobního, uměleckého a profesního obsahu, což napomáhá jejich uživatelům projevit více stránek své osobnosti a různé aspekty jejich života. V popředí těchto sociálních sítí ale už na rozdíl od předchozích, osobních sítí, není uživatel, ale obsah. Pomocí popisů a obsahů a využitím tzv. hashtagu může uživatel usnadnit vyhledávání obsahu. Na těchto sociálních sítích není vždy dáno, že jeho „přítelem“ či „sledujícím“ je osoba, s níž se zná z reálného života. K těmto sítím patří např. Twitter, Instagram, YouTube a Pinterest. (Dobosiová, 2015)

3. Komunity se stejnými zájmy

Komunity se stejnými zájmy byly vytvořeny zejména pro profesionály i když je začali využívat i běžní uživatelé patří. Tyto komunity se obvykle liší specifickými zájmy, které je dále rozděluje. Tuto kategorii zastupuje např. profesně orientovaná sociální síť LinkedIn, ale i komunity zaměřující se na fotografování zajímavých míst a měst sdružující se na Flickr a další. Díky tomu, že se na těchto sítích shledávají lidé se stejnými zájmy, vzniká právě zde spousta nových virtuálních přátelství a vztahů, a to dále může vést k osobnímu setkávání se a přátelství v reálném životě. (Dobosiová, 2015)

4. Další sociální sítě

Mezi další sociální sítě můžeme zařadit rovněž komunikační a virtuální sítě. Příkladem komunikačních sítí je například Facebook Messenger nebo WhatsApp a jejich cílem je především komunikovat. Příkladem virtuálních sítí jsou naproti tomu, různé válečné hry typu World of Warcraft, World of Tanks, nebo poměrně netradiční síť Second Life.

Množství těchto sítí a jejich lákavé nabídky, možnosti hodnocení – „lajkování“ jsou pro uživatele velmi zajímavé, neboť nabízejí v různé podobě sociální kontakty, bohužel často jen virtuální, které mnozí zaměňují za reálné. Rychlým sdílením informací, často i různě upravených fotografií, nebo videí, vytvářejí sociální sítě i rizikové prostředí. Rizika směřují vůči všem uživatelům, ale díky směřování reality a virtuálních zážitků jsou hodně nebezpečné zejména dětem.

III. Rizika sociálních sítí pro děti a mládež

Sociální sítě jsou, jak již název říká určeny k sociálním kontaktům, tedy k udržování vztahů mezi přáteli a seznamování se s novými. Jsou to tedy místa pro setkávání lidí, sdílení zážitků, obsahu. Snadno se můžeme seznámit, sdělit své zážitky nebo sdílet obsah, stačí se jen přihlásit a můžeme začít. Problémem se zde stává chování některých uživatelů vycházející z pocitu anonymity a tím i nepostižitelnosti. Není nijak složité založit si falešný profil, popř. profil jiné osoby a doplnit je texty a fotkami. Sociální sítě jsou místem, kde je možno prezentovat své názory a ovlivňovat ty s nimiž komunikují. Pokud si to propojíme s dětskou naivitou a snadným ovlivňováním dětí, musíme si uvědomovat i velké riziko, které je s tím spojeno. Vše, co v prostředí Internetu sdělíme, fotky a videa, která uložíme, „žijí“ ve virtuálním prostředí „vlastním životem“. Nikdy nevíme, co se s nimi děje. Kdo si je uložil, sdílel, nebo různě upravil? Kdy a jak je použije v budoucnu i když jsme je ze svého alba vymazali, nevíme. (Máca, 2014)

Problémem je uchovat si i v těchto podmínkách své soukromí, ale rovněž nenarušovat úmyslně soukromí druhých. Soukromí je sice chráněno nejrozličnějšími zákony a vyhláškami, ale na sociálních sítích jsme sami se svým účtem a záleží na míře informací, které jsme ochotni o sobě poskytnout a na tom, jak máme nastaven svůj profil.

Oblíbenost sociálních sítí tví především v tom, že je to v první řadě zábava. Každý si chce povídat se svými známými, ale taky jen tak volně i s neznámými lidmi a kamarádit se s nimi, zvláště pokud si zájmově a názorově „sedneme“. Sítě jako jsou Facebook, Lidé.cz nebo Libimseti.cz k tomu přímo vybízejí. Bylo by dobré u toho zůstat, ale to neznamená, že není potřeba být obezřetný. Velmi snadno lze podlehnout pocitu, že „jsme tu jen mezi sebou“. Ve skutečnosti může skoro každý, kdo se stane virtuálním přítelem pročitat profil, ale jakou máme jistotu říct, kdo se za tímto přítelem doopravdy skrývá? Vždy je potřeba si uvědomit jaké informace o sobě, a hlavně komu je sdělujeme.

Pro mnohé dospělé se Facebook stal synonymem pro sociální sítě a když jim syn, nebo dcera řekne, že je on-line na sociální síti, mají dojem, že je vše v pořádku. Rodiče si neuvědomují, že by dítěti mohlo něco hrozit, vždyť je doma v bezpečí a podle jeho slov si píše s kamarády. Právě Facebook, ale i ostatní sítě umožňují registraci dětem od 13 let, ale profily si zakládají i děti mladší 10 let a uvádějí tedy nepravdivé údaje.

Mnohdy ani rodič neví, že dítě je registrované. A pokud rodič ví, dítě je zděšeno z toho, že by mělo mít svého rodiče v přátelích, aby viděl fotky, či odkazy které sdílí. Mnoho mladých lidí si ani neuvědomuje své riziko, kterému se vystavuje až v budoucnosti například při hledání práce, někdo uvidí fotografie a bude si číst jeho profil. V dnešní době je známo, že si někteří zaměstnavatelé prověřují své potenciální zaměstnance přes sociální sítě. (Máca, 2014)

Může nastat situace, že dítě či adolescent „objeví“ sociální sítě a nechá se jimi pohltit. Může nastat ztráta iluzí a hrozí i případný psychický dopad. Děti, které nemají zkušenost se sociálními sítěmi a jejich riziky, jsou opravdu velkým terčem a rájem pro tzv. predátory. Odpověď rodičům na dotaz, co dělají, mnohdy zní – „Píšu si s kamarádem (kamarádkou)“. Rodiče to sice uklidní, ale za onou „kamarádkou“ se může skrývat kdokoli. (Máca, 2014)

Ne vždy je problém na straně dítěte. Někteří rodiče jsou sami pohlceni sociálními sítěmi a místo trávení volného času s dětmi, koupí dětem počítač, tablet nebo telefon, aby se dítě zabavilo, bylo doma v bezpečí a nezlobilo. Přitom ve skutečnosti u počítače v bezpečí vůbec není, i když mu zdánlivě doma nic nehrozí. (Máca, 2014)

Komunikace na Internetu může přinést řadu úskalí a to nejen dětem, ale ve všech věkových generacích. Virtuální svět není totožný se světem reálným. Uživatel se může vydávat díky anonymitě za někoho jiného, vyhledávat a předem promyšlet situace, které bude na druhých uživateli praktikovat. Může to být například vydírání, vyhrožování, urážení, nucení k osobnímu kontaktu a podobně. Oběť neví, jak má na danou situaci zareagovat. Při zneužití hrozí například deprese, úzkosti, fobie, sebepoškozování a v nejhorší fázi i sebevražda. (Eckertová, Doležal, 2013)

Kybergrooming

Kybergroomingem rozumíme chování lidí, kteří se snaží vyhlédnuté protějšky vylákat na osobní schůzku tím, že vyvolávají ve svých obětech falešný pocit porozumění a důvěry. Jde o nebezpečnou aktivitu, jejímž výsledkem bývá často fyzické a sexuální násilí na oběti, zneužití pro dětskou prostituci či k výrobě dětské pornografie. K vylákání na schůzku může sloužit i zaslání intimních fotografií, které byly na oběti vylákány. Děti jsou k takovéto manipulaci náchylnější obzvláště proto, že dosud nemají plně rozvinuté sociální dovednosti a nemají dostatek životních zkušeností. Nejčastějšími oběťmi kybergroomingu bývají děti s malou sebeúctou, děti bez sebedůvěry, s emocionálními problémy, oběti v nouzi, děti přehnaně důvěřivé a naivní (Kopecký, Krejčí 2010).

Příprava groomera bývá docela dlouhá, neboť tento typ útočníka si získává postupně důvěru a dovede být velmi přátelský. Ve své přípravné fázi vymyslí a zřídí svůj profil a identitu doplní fotografií, popř. filmovým klipem, kterým zdůvodní nemožnost komunikovat s použitím

webkamery apod. V průběhu procesu se pachatel snaží, aby se dítě nesvěřilo rodičům či kamarádům. Snaží se, vybudovat důvěrný vztah v co možná největší míře. Účelem je stát se pro dítě přítelem, důvěrným kamarádem. Čím více informací pachatel získá, tím více se stává dítě fixované a závislé – pachatel zná jeho tajemství, radí, jak se má chovat, na druhou stranu dítěti zakazuje, aby se o jejich vztahu bavilo s jiným člověkem.

Výsledkem těchto předchozích fází je snaha o osobní schůzku. V tomto okamžiku pachatel používá všechny dostupné styly manipulace, které zná. V případě, že oběť setkání odmítne, začne dítě soustavně vydírat zveřejněním velice citlivých informací dítěte – např. intimních fotografií, zaznamenaného videa, odkrytím nebezpečného tajemství apod. Dítě je pak na vážkách, zda chce, aby byly citlivé materiály zveřejněny a ono bylo tímto aktem zesměšněno, nebo zda na místo setkání dorazí. Osobní schůzka je pak tou nejrizikovější fází kybergoomingu a může skončit i sexuálním zneužitím oběti

Pokud ke zneužití dítěte došlo, je velice obtížné to odhalit, protože děti nenacházejí dost odvahy k vyhledání pomoci. Má obavy z reakce rodičů, z pomsty útočnicka, ze zveřejnění jím shromážděných informací, nebo jen ze zesměšnění, že naletělo a fotky, či informace poslalo cizímu člověku.

Kyberšikana

Kyberšikanou rozumíme záměrné obtěžování, urážení, ponižování, vyhrožování, zesměšňování druhých prostřednictvím informačních technologií nebo mobilních telefonů, které probíhá většinou v delším časovém období. Od dlouho známé šikany se kyberšikana odlišuje nejen specifikou prostředí, ale i osobou pachatele a stejně i těžko definovatelným časem, kdy k ní dochází. Nekončí osobním setkáním, ani společným pobytem na sportovišti, ve škole, v parku, na společenské akci apod. Pachatel, bez ohledu na jeho fyzickou sílu, pohlaví, nebo věk může vést útok v kteroukoli dobu, a to i když se oběť nachází v bezpečném prostředí domova nebo školní třídy. Útok může být veden spolu s rozsáhlým zveřejněním, čímž je vysoce umocňován a může být znovu kdykoli zopakován. Sám pachatel se rovněž, vzhledem k možnostem mobilních telefonů, může nacházet kdekoli a může být zcela anonymní, což umožňuje týrat svou oběť opakovaně. Pocit nepostižitelnosti může vést útočnicka ke stále tvrdším a cílenějším postupům a útokům. V současné době dochází i ke kombinaci klasické šikany a kyberšikany, kdy je šikanované dítě natáčeno, zesměšňováno a videa pak zveřejněna.

Kyberstalking

Kyberstalking je charakterizován opakující se snahou kontaktovat svou oběť prostřednictvím informačních technologií, tedy e-maily, telefonáty, SMS zprávami, různými formami chatu apod. Zasiílané zprávy mohou zpočátku i příjemné a veselé, snažíci se o navázání kontaktu nebo komunikace. V případě odmítání, nebo postupem času se mohou stát urážlivými, zastrašujícími, nebo přejít ve vydírání, vyhrožování, či vedou k vyvolání pocitu viny apod. Stalker obvykle své dlouhodobé a systematické obtěžování stupňuje, může narůstat intenzita popř. změna technologie. Dochází tak např. ke komentování příspěvků, nebo fotografií oběti na sociálních sítích, ale mohou být i vytvářeny falešné účty pod jménem oběti, kde jsou zveřejňovány lživé informace o oběti ve snaze snížit její důvěryhodnost či společenské postavení (Kopecký, 2010).

Sexting

Jde o nový pojem složený ze slov sex a textování. V dnešním pojetí to však znamená zasílání zpráv, fotografií, videoklipů a komunikace týkající se sexu. Tento způsob komunikace je využíván jak dospělými, tak i adolescenty a v dnešní době i dětmi. Dokonce se v tisku a na internetu objevily publikované zprávy o tom, že zasílání fotografií za finanční odměnu, nabití kreditu, popř. jinou materiální odměnu je nový business. Problémem takové komunikace je možnost zveřejnění zaslaných materiálů a jejich zneužití k jiným druhům počítačové

kriminality v případě intimních fotografií dětí jde o výrobu a šíření dětské pornografie. Texty a fotografie získané tímto způsobem mohou rovněž sloužit k vydírání, stalkingu a v případě dětí ke kybergroomingu a kyberšikaně. V posledních deseti letech narůstá množství dětských uživatelů internetu, kteří dobrovolně sdílí své vlastní intimní materiály. Stává, že materiály získané při sextingu u dětí sloužily intimní materiály k následnému vydírání dítěte. Nejzásadnější problém, který je s tímto spojen, značí ztrátu kontroly nad intimním materiálem, který je skrze internet či mobilní telefony rozeslán a šířen dalším uživatelům. Dalším rizikem, které s šířením souvisí, je časový aspekt spojený se sextingem. K odhalení může dojít dokonce i v odstupu mnoha let od doby kdy vznikly (Kopecký, Kožíšek 2015).

Netolismus

Přílišná využívání informačních technologií mohou přejít až do jedné z forem závislosti. Závislost se projevuje zejména v komunikaci na sociálních sítích. Závislé dítě je často roztěkané, nedokáže se soustředit na jednu činnost a neustále potřebuje mít u sebe prostředek, který bude napojen na komunikační síť. Má představu, že musí ihned reagovat na všechna sdělení od svých kamarádů. Například pokud rodiče musí sdělit svému dospívajícímu potomkovi, že nadále nesmí používat svůj profil na Facebooku či má odevzdat mobil, reakce je, že dítě začne být agresivní, nadává a chytne záchvat vzteku. Ze zkušeností mnoha rodičů vyplývá, že emocionální reakce dětí v takové situaci se dost podobá té, jaká by se dala očekávat u závislého, kterému hrozí abstinenční příznaky. Dnes již nikoho nepřekvapí, že využívání sociálních sítí jak u mládeže, tak u dospělých v poslední době výrazně vzrostlo. Děti se často uchýlí k tajnostem a stejně si dělají, co chtějí. (Müller, 2011).

Další nebezpečí

Na internetu a sociálních sítích mohou děti narazit mimo vybrané, výše uvedené jevy i na další řadu nebezpečí, jako je šíření poplašných, nepravdivých správ – hoaxů, hraní her plných násilí, různé výzvy k následování, natáčení nečekaných útoků apod.

1. Nebezpečné výzvy (Challenge)

Na sociálních sítích se objevuje řada výzev, které nabádají často k nebezpečnému chování, kdy jejich uposlechnutí může napodobitelům způsobit vážnou zdravotní újmu. Děti si nepřipouštějí míru nebezpečí, které z toho plynou.

2. Happy Slapping – natáčení fyzického útoku (zábavné fackování, kopání apod.)

Je vedeno snahou o získání videa, které bude mít velkou míru zhlédnutí. Jednotlivci, nebo skupina osob se odhodlá k fyzickému, či sexuálně orientovanému napadení oběti. Další člen skupiny napadení natáčí a natočené video zveřejnění, což je pak možnou příčinou napodobování, nebo je použito ke kyberšikaně. Útok může být zacílen na konkrétní oběť, ale cílen může být i na náhodně vybranou osobu. Důsledky útoků vedou k napodobení jinými skupinkami a pro oběť mohou být i někdy až fatální.

3. Vystavení se sexuálním obsahům

Součástí internetového obsahu jsou i hojně navštěvované pornografické stránky. Tvůrci pornografie přichází z řad profesionálů, ale často jsou to i amatérští uživatelé. Mezi tvůrce pornografie patří, bohužel, i čím dál tím častěji také děti nebo teenageři. (Eckertová a Dočekal 2013, s. 84)

Sexuální obsahy jsou na internetu volně dostupné, stačí jen odkliknout, že je uživatel starší 18 let. K těmto obsahům je možné se dostat prostřednictvím pornografických webových stránek, ale také pomocí různých stránek, které slouží například pro sdílení dokumentů nebo vyvěšování videí.

Šance, že se dítě nebo mladistvý k takovému obsahu dostane je proto vysoká. (Ševčíková a kol. 2014, s. 100)

Ne vždy vyhledávají děti či mladiství sexuální obsahy záměrně. Na internetu převažuje nezáměrná expozice těchto obsahů. Z provedených výzkumů vyplynulo, že nejčastějším místem, kde se děti a mladiství setkávají s těmito obsahy, jsou sociální sítě. Není však pravidlem, že se jednoduché sdílení sexuálních obsahů online pojí s rozsahem jeho expozice, protože ne všechny nezletilé děti mají s tímto zkušenost. Ze studií také vyplývá, že čím je dítě starší, tím větší je pravděpodobnost, že bude vystaveno sexuálním materiálům. (Ševčíková a kol. 2014, s. 102-103)

Ševčíková (2014, s. 105) však zdůrazňuje, že nezáměrné vystavení se sexuálním obsahům je v mnoha případech jen výjimečným jevem a existují konkrétní způsoby, jak se k takovým obsahům dostat. Je to především prostřednictvím vyskakujících (tzv. pop-up) webových oken, dále užíváním online stránek pro nahrávání a ukládání souborů a videí a neposlední řadě díky komunikací s dalšími lidmi online. Tyto skutečnosti mohou vést některé děti k představě, že ukládání, zasílání intimních fotografií, nebo vyžádání zaslání, není nic nepřírodního. Neuvědomí si možnosti zneužití takto zaslanych fotografií a videí.

IV. Zjištění stavu míry rizikového chování vybrané skupiny dětí

Pro zjištění stavu možného ohrožení dětí při využívání informačních technologií a stavu jejich informovanosti o problematice, jsme provedli šetření mezi dětmi ve věku 13 až 17 let, a to jak ve dvou vesnických ZŠ, ve dvou ZŠ v menších městech a na Gymnáziu a ZŠ krajského města. Metodou získání a vyhodnocení požadovaných informací byl kvantitativní výzkum, kde data byla sbírána formou dotazníku, který byl na vybraných školách rozdán dětem k vyplnění. Průzkumu se zúčastnilo celkem 502 dětí a mladistvých, ale vzhledem k nekompletnosti vyplňování byla použita data od 486 dětí a adolescentů. Oslovený výzkumný vzorek charakterizuje následující Tabulka 1. V tomto článku jsou uvedeny pouze dílčí části výzkumu a uvádí odpovědi na vybrané otázky. Výzkum sloužil, jako pilotní ověření aktuálnosti této problematiky v moravskoslezském regionu.

Tabulka č. 1 Pohlaví dotazovaných.

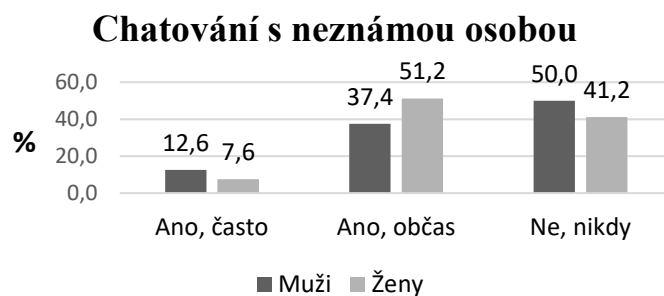
Pohlaví	Počet	%
chlapec	229	47,1
dívka	257	52,9

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

Z uvedeného vyplývá, že v rámci průzkumu byla zpracována anonymní data od celkem 486 dětí a adolescentů. Dále jsou uváděny odpovědi na vybrané otázky.

Graf 2 ukazuje procentuální četnost odpovědi na problematiku kontaktu a komunikování s neznámou osobou. O tuto oblast mají větší zájem dívky, ale jde o oblíbenou činnost i na straně chlapců.

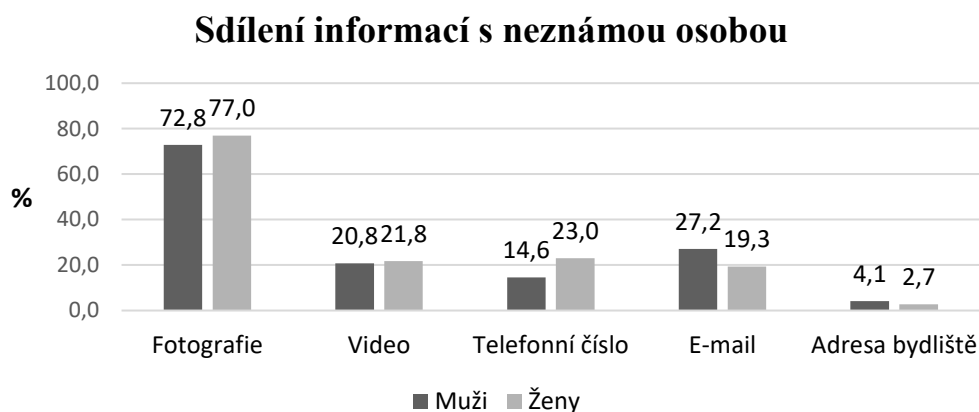
Graf 2 Chatování s neznámou osobou

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

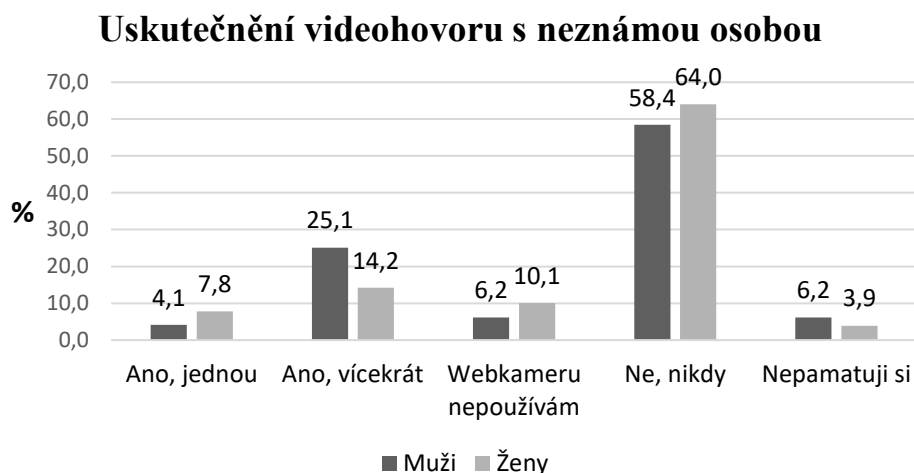
Po tomto úvodním zjištění směřovaly další otázky k problematice on-line komunikace a poskytování informací o své osobě. Zajímavé odpovědi uvádí zejména Graf 3, který uvádí rozsah poskytovaných informací dětí.

Graf 3 Sdílení informací o sobě s neznámou osobou

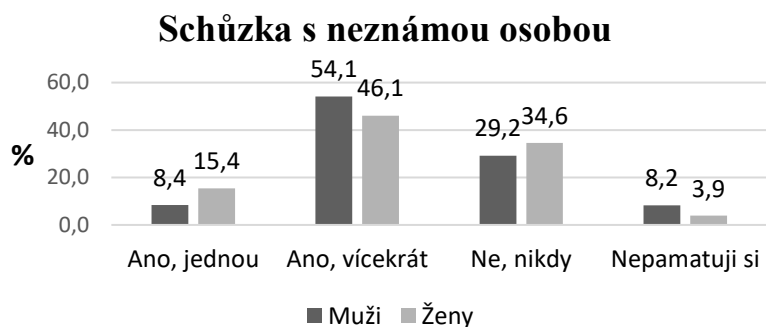

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

Samozřejmostí je, že někteří poskytlí více svých osobních údajů. Graf 4 zatím ukazuje, že videohovory nejsou dětmi tak preferovány – vícekrát je uskutečnila čtvrtina chlapců a 14 % dívek.

Graf 4 Uskutečnění videohovoru s neznámou osobou

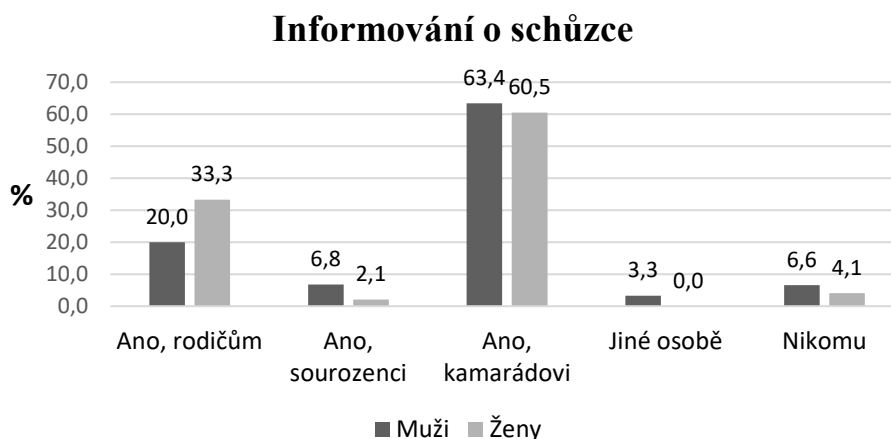
Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

Graf 5 Schůzka s neznámou osobou

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

Velmi zajímavým zjištěním, které uvádí Graf 5, je sjednání a uskutečnění schůzky s osobou, kterou poznali na sociální síti. Takovou schůzku uskutečnilo asi 60 % dívek a 62 % chlapců. Někteří uvádějí, že si to nepamatují, což by mohlo znamenat, že tuto skutečnost nechtěli uvést. Naproti tomu dotazovaní uvedli, že o schůzce řekli svým blízkým, i když ve více než 60 % to byly kamarádky, nebo kamarádi, zatím co rodičům se svěřilo 33 % dívek a jen 20 % chlapců – viz Graf 6.

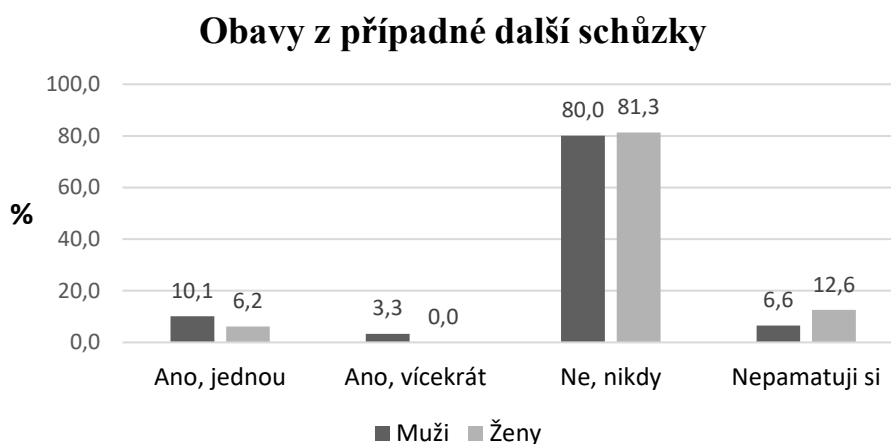
Graf 6 Informování o schůzce s neznámou osobou

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

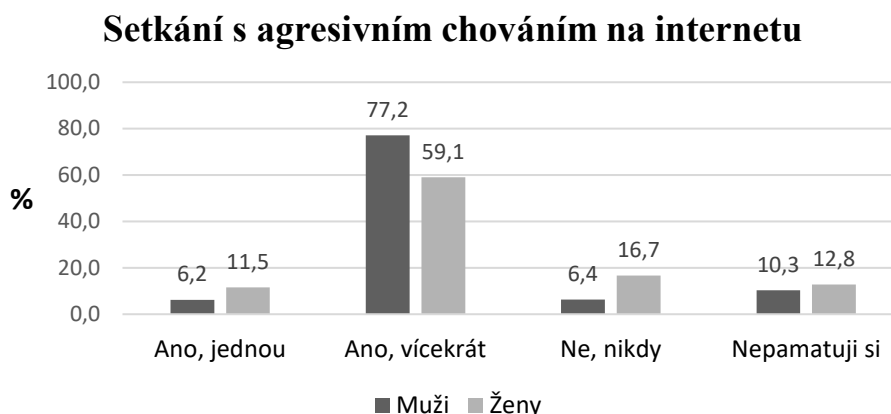
Další Graf 7 ukazuje, že naštěstí jen malá část odpovídajícím měla se schůzkou špatnou zkušenost a i přes naléhání druhé strany měla s případné další schůzky obavy. Jednalo se cca 13 % chlapců a 6 % dívek.

Graf 7: Obavy z případné další schůzky

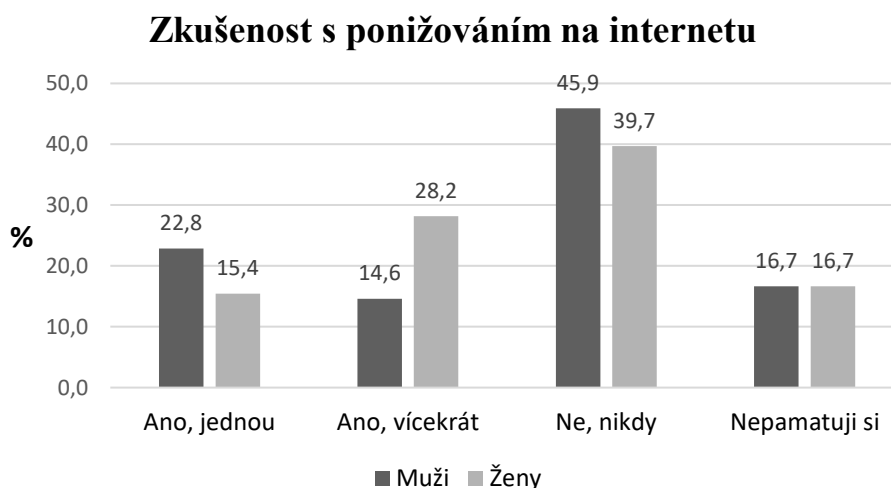
Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

Další dvě otázky směřovaly na vlastní zkušenost s komunikací na Internetu. Velká část dotazovaných uvedla zkušenosti s agresivním chováním na sociálních sítích – viz Graf 8. Opakovanou zkušenost s agresivním chováním uvedlo téměř 60 % dívek a 77 % chlapců.

Graf 8 Setkání s agresivním chováním na internetu

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

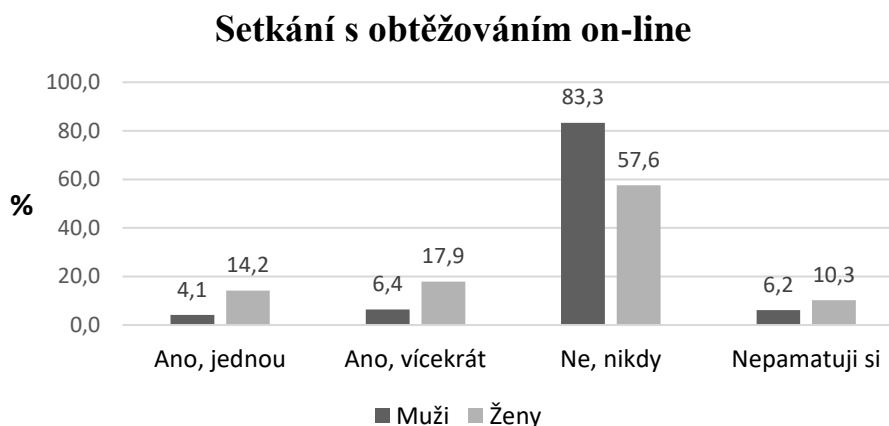
Z Grafu 9 zase vyplývá, že cca třetina chlapců, ale i dívek se setkala alespoň jednou s ponižováním. Naproti tomu se s tímto chováním nesetkalo více, než 40 % chlapců a dívek.

Graf 9 Zkušenost s ponižováním na internetu

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

Poslední uváděná otázka zjišťovala, zda se dotazovaní setkali s obtěžováním při on-line komunikaci. Výsledky uvádí Graf 10. Alespoň jednou se to stalo více než 30 % dívek a 10 % chlapců. Výsledek je docela očekávaný, neboť tyto útoky jsou více směřovány k dívkám, ale ohroženi jsou samozřejmě i chlapci.

Graf 10 Setkání s obtěžováním on-line

Zdroj: Lasáková (2020), Szymoniková (2020), zpracování vlastní

Velmi zajímavé výsledky rovněž vyplynuly z názoru dotazovaných na pravdivost informací, které

o sobě uvádějí a na jejich důvěru v informace, které uvádějí ostatní. Více než čtvrtina uvedla, že pozměňují údaje o své osobě a rovněž více než tři čtvrtiny nevěří zcela údajům, které zveřejňují ostatní.

V. Závěr

Každá generace nás dospělých má výhrady k jednání a chování generací mladších. Naše výtky směřují k jejich žebříčku hodnot, životnímu postoji, k morálce a velmi často k trávení volného času. Zásadním rozdílem však je, že současná mládež vyrůstá v době obrovského rozvoje informačních a komunikačních technologií. Děti mají s touto technologií nezřídka zkušenosti před svým nástupem do mateřské školy. Informační technologie a s nimi propojené sociální sítě jsou pro ně zdrojem informací, zábavy, ale i sociálních kontaktů, což berou jako samozřejmost.

Naopak my dospělí se těšíme a radujeme z toho, jak jsou naše děti „počítačově gramotné“, ale zapomínáme, ovládnutím práce na Internetu nemusí být „gramotné sociálně“. Ve virtuálním světě na ně, vzhledem k jejich nezkušenosti, číhají různá nebezpečí. Mohou propadnout závislosti, mít špatné sny z násilných scén, mohou se stát obětí kyberšikany nebo vydírání. Neuvědomují si mnohá nebezpečí, se kterými se i přes falešný pocit anonymity mohou setkat. Řešením však není zakazovat komunikaci v kyberprostoru, zvláště pokud sami nedáme mobil z ruky a bez něj jsme nervózní a neustále přijímáme zprávy, odepisujeme a sdílíme fotografie. Tento virtuální svět bychom měli přijmout, být rádi za digitální gramotnost svých dětí, ale hovořit s nimi o možných rizicích a způsobech jejich řešení. Je potřeba děti poučit, jak se ve virtuálním světě chovat, co jim může hrozit a jak se tomu bránit, poučit je o tom, že se mají chovat stejně jako ve světě reálném.

Samozřejmostí jsou silná hesla programové a technické prostředky zaměřené proti napadení počítače a ztrátě dat, ale poučit je i o skutečnostech, že zprávy a informace na Internetu mohou být poskytovány účelově, zkracovány a podávány tak, aby došlo k plánovanému ovlivnění uživatelů. Nezbyvá než se vzdělávat v tomto nové, dynamicky se rozvíjejícím prostředí a být dětem oporou a rádcem. Je velmi obtížné dětem vysvětlit, že je špatně, pokud jsou závislé na mobilu, Facebooku, svých „virtuálních kamarádech“ a „lajcích“. Snažme se co nejdéle objevovat svět společnými silami, a to v podobě reálné, papírové formou knih a časopisů, nebo v podobě digitální.

Literatura

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace (2013). Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. *Sexting není v pohodě* [online]. 2010-2013 [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <http://www.sexting.cz/>

Dobosiová, M. (2015). Kategorie současných sociálních sítí a aktuální sociální sítě. [online]. 2015 [cit.2020-04-01]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/20145/KATEGORIE-SOUCASNYCH-SOCIALNICH-SITI-A-AKTUALNI-SOCIALNI-SITE.html/>.

Eckertová, L. a D. Dočekal (2013). *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press.

Jirásek, P., Novák, L. a Požár J. (2012). *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti*. Praha: Policejní akademie ČR v Praze.

Kavalír, A. (2009). *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009.

Kohout, R. a Karchňák, R. (2016). *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary.

Kopecký, K. a Krejčí, V. (2009). Co je kyberšikana? *E-bezpečí.cz* [online]. 22.5.2009 [cit. 2018-08-27]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/17-cojekyllbersikana>.

Kopecký, K. a Krejčí, V. (2010). *Rizika virtuální komunikace* [online]. 2010. Olomouc: Net University [cit. 2018-03-26]. ISBN ISBN 978-80-254-7866-0

Kopecký, K. (2014). *Proč vlastně děti realizují sexting?* [online]. 17. 10. 2014 [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/923-pro-vlastne-deti-realizuji-sexting>

Kopecký, K. (2013). *Rizikové chování studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

Kopecký, K. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.

Kopecký, K. (2010). *Stalking a Kyberstalking* [online]. 2010. Olomouc: Net University [cit. 2018-08-28].

Kopecký, K. a Kožíšek, M (2015). Fenomén sexting v teorii a praxi. *Ebezpečí.cz* [online]. 4.3.2015 [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <https://www.ebezpeci.cz/index.php/temata/sexting/994-fenomensexting1>

Lasáková, V. (2020). *Sociální sítě a jejich vliv na mládež*. BP Vysoká škola PRIGO, vedoucí Ing. Jaroslav Šigut. Havířov 2020

Krejčí, V. (2010). *Kyberšikana* [online]. 2010. Olomouc: Net University [cit. 2018-08-27]. ISBN 978-80-254-7791-5.

Máca, R. (2014). Děti a rizika sociálních sítí. *Šance dětem.cz* [online]. 3. 2. 2014. [cit. 2018-08-26]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/deti-a-rizikasocialnich-siti-112.html#rizika-socialnich-siti>

Müller, M. M. (2014). *Jak ochránit děti před pornografií na internetu*. Praha: Portál, 2014.

O projektu: E-bezpečí. *E-bezpečí* [online]. 2008-2018 [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/projektu>

Szymoniková, B. (2020). *Rizika internetu pro děti a mládež*. BP Vysoká škola PRIGO, vedoucí Ing. Jaroslav Šigut. Havířov 2020

Ševčíková, A. (2014). *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada).

Šigut, J. a Mácha, A. (2019). *Virtual World, its Contribution and Danger for Children*. International Scientific Conference Economic and Social Policy, Čeladná 2019.

Ullagaddi, S. (2014). *The 3 Types of Social Networks and What to Post on Them*. 2014. [cit. 2014-11-16]. Dostupný z WWW: [<http://blog.klout.com/2014/05/3-types-social-netwo...>].